

Teatr dla rozwoju jako narzędzie edukacji globalnej.

Teatr dla rozwoju stawia przed sobą następujące zadania: efektywnie informować, komunikować, pobudzać do dialogu – aktywizować, uświadamiać istniejące problemy i sprawiać by dana społeczność szukała rozwiązań nurtujących ją problemów. Słowem jego zasadniczym celem jest przekształcanie biernych postaw społecznych w postawy czynne i dzięki temu wpływanie na zmiany tych postaw i zachowań. Metoda zastosowania teatru dla rozwoju w edukacji masowej (często ludzi niepiśmiennych) wywodzi się z filozofii komunikacji społecznej brazylijskiego filozofa i edukatora Paolo Freire'a i narodziła się w krajach tzw. Globalnego Południa. W związku z tym metodologia teatru dla rozwoju nie jest nakładanym na daną społeczność sztucznym szablonem, ale płaszczem krojonym na miarę społeczności Globalnego Południa.

Jaka jest to metodologia? Pierwszym krokiem jest diagnozowanie problemu nurtującego daną społeczność. Dzieje się tak za pomocą wywiadu środowiskowego. Następnie powstaje scenariusz przedstawienia. Postaci w nim występujące mają być jak najbardziej bliskie pierwowzorom wywiedzionym z danej społeczności, tak by publiczność danego przedstawienia mogła się z nimi identyfikować. Następnie trzeba wymyślić pytania (zadawane w trakcie przedstawienia), których celem jest aktywizacja danej społeczności. Scenariusze przedstawień dotyczą zawsze aktualnych problemów społecznych i mają pomóc widzom poszukać ich rozwiązań. Starają się pokazać współczesne zjawiska w szerszym świetle, dotykają lokalnych zwyczajów, wierzeń, nieraz zabobonów.

Spróbujmy to omówić na przykładach danych scenariuszy – wszystkich z kenijskiego podwórka. W krajach Globalnego Południa palącym problemem jest duża zachorowalność na AIDS i inne tzw. STD (Sexually Transmitted Diseases / choroby przenoszone drogą płciową). Często przyczyną zachorowań jest prostytutka kobiet, a co za tym idzie wielość partnerów seksualnych. Edukatorzy czyli aktorzy przedstawienia teatru dla rozwoju starają się uświadamiać iż „decyzja na temat życia seksualnego jest jedną z ważniejszych decyzji w życiu i dobrze mieć jednego partnera, a jeśli nie ma się jednego partnera to trzeba używać prezerwatyw”. Bohaterami przedstawienia *Just the Two of Us* (Tylko my dwoje) są Ninna i Solo – para nastolatków, mieszkańcy slumsów. Młodzi są w sobie zakochani, ale dziewczyna utrzymuje seksualne relacje z innymi mężczyznami w celach zarobkowych. Prezenty od Solo nie zaspakajają jej potrzeb. Prostitucja kobiet, które w ten sposób zyskują środki pozwalające im przeżyć lub podnieść poziom życia, nie należy do rzadkości. Natomiast zjawisko seksualnego wykorzystywania nieletnich przez dorosłych zwykło się nazywać *sugar daddy* (cukierkowy tatuś). Ninna utrzymuje relacje seksualne z Mzee Tumbo mężczyzną 60-cio kilkuletnim, starszym nawet od jej dziadka. Mężczyzna ma kontakty seksualne z wieloma partnerkami i w rezultacie zaraża Ninnę chorobą weneryczną, którą ta zaraża swojego chłopaka Solo. Wtedy ten ostatni nie ma wątpliwości, iż Ninna nie jest mu wierna i decyduje się zerwać relację. Narrator

przedstawienia decyduje się zatrzymać akcję przedstawienia w tym właśnie momencie. Pyta publiczność czy ten problem należy do nich i co ma zrobić Solo. Z publiczności płyną głosy, które wskazują na to, że problem jest im bliski. Natomiast jeśli chodzi o dalsze losy Ninny i Solo to publiczność jest podzielona. Niektórzy namawiają Solo by przepędził Ninnę, inni namawiają go do przebaczenia i zmiany jej zachowań oraz wspólnego poddania się leczeniu w lokalnej klinice. Wówczas edukatorzy rozdają publiczności bezpłatne paczki prezerwatyw, a także na ludzkich rozmiarów manekinie pokazują jak je użyć. Pod koniec przedstawienia młodzi decydują się pozostać ze sobą. Ninna przyrzeka Solo zerwać z prostytutką i zamiast tego poszukać innej pracy. Mamy więc tu przykład pozytywnej przemiany bohatera. Konkluzja brzmi na szczęście chorobą, na którą zachorowali Ninna i Solo nie było AIDS i młodzi mają szansę na szczęśliwe życie razem.

W jaki sposób ten scenariusz jest częścią edukacji globalnej? Po pierwsze informuje i wychowuje poprzez przedstawienie negatywnych postaw społecznych – pierwszą z nich jest prostytutka nieletnich, a drugą korzystanie z takich usług przez dorosłych. Na przykładzie losów Ninny i Solo widzimy jak destruktywny wpływ może mieć takie postępowanie na losy młodych. Edukatorzy starają się przygotować odbiorców przedstawienia do aktywnego stawienia czoła problemowi: pokazanie zagrożeń jakie niosą prezentowane postępowania, wskazanie rozwiązań zaistniałej sytuacji, a także przemiana negatywnych zachowań w zachowania pozytywne. Choroby przenoszone drogą płciową w tym AIDS to problem całej ludzkości, tak samo prostytutka i wykorzystywanie nieletnich.

Kolejny scenariusz zatytułowany *Ondiek* dotyczy kilku globalnych problemów: bezrobocia, wykorzystywania seksualnego w zamian za przyjęcie do pracy, bezkarności przedsiębiorców, bezsilności starających się o pracę kobiet, ryzyka zarażenia wirusem HIV. Tytułowy bohater Ondiek jest znanym w całej wiosce biznesmenem, człowiekiem zamożnym i aroganckim. Większość młodych ludzi z wioski po skończeniu edukacji stara się u niego o pracę. Ale jego rozmowy kwalifikacyjne jasno dowodzą, że kluczem wyboru pracowników nie jest ich kompetencja zawodowa. Mężczyznom trudno dostać u niego pracę, gdyż nie są w stanie zaspokoić jego potrzeb, natomiast kobiety, mogą ją dostać w zamian za świadczone usługi seksualne. W finale przedstawienia całe przedsiębiorstwo wpada w panikę gdy dowiaduje się, że Ondiek zachorował na AIDS. Lekcja, jaką wynosi Ondiek, jest ciężka, ale staje się pouczającym przykładem dla mieszkańców wioski.

Bohaterów przedstawień teatru dla rozwoju nie omijają problemy, ale próbują sobie oni z nimi radzić. W końcu rozumieją swoje błędy, zmieniają poglądy i sposób postępowania. Lekcja, jaką wynoszą, ma być lekcją dla widzów. Często prezentuje się dwa odmienne stanowiska wobec jednego problemu. To do publiczności należy wybór, która postawa jest słuszna.

A oto kolejne przykłady. W *Say No to Female Circumcision* (Powiedz nie obrzezaniu kobiet) ojciec próbuje zmusić czternastoletnią córkę do małżeństwa i mimo jej błagań, i próśb własnej żony nie chce się

zgodzić, by kontynuowała naukę w szkole. Dziewczynka musi zostać obrzezana, bo inaczej żaden mężczyzna jej nie zechce. Na szczęście szef wioski nie wyraża zgody na okaleczenie dziewczynki. Natomiast w przedstawieniu „*Say Yes to Female Education*” (Powiedz tak edukacji kobiet) rodzice nie chcą posyłać swoich córek do szkoły – przywilejem tym mogą się cieszyć się tylko chłopcy. To bardzo częsty problem w Kenii. I tu aktywną rolę odgrywa szef wioski, który uświadamia małżonkom jak wiele pozytywów niesie za sobą edukacja kobiet. W finale przedstawienia rodzice zmieniają swoje myślenie, i co najważniejsze postępowanie. Wszystkie cztery siostry idą, tak jak wcześniej ich bracia, do szkoły podstawowej.

W przedstawieniu

The River of Life (Rzeka życia) bogaty człowiek robi nielegalny biznes, wyłudając od wieśniaków pieniądze za wodę, która należy im się za darmo. W końcu oszustwo wychodzi na jaw, wieśniacy buntują się i odmawiają dalszego płacenia, a nieuczciwy mężczyzna zostaje ukarany. Inny bohater ignoruje udział w projekcie sadzenia lasu, by nadal żyć z kłusownictwa i kradzieży drzewa. Kiedy las zostaje otoczony drutem elektrycznym, gorzko żałuje swojej decyzji.

Przedstawienie *Nielewe* (Zrozum mnie), grane w ramach projektu *Puppets for Peace* (Lalki dla pokoju) mówi o pokoju, o pojednaniu zwaśnionych ludów po fali przemocy na tle etnicznym, która wybuchła w Kenii na przełomie 2007/2008 roku, po wyborach prezydenckich. Historia dzieje się w wiosce Virago, której mieszkańcy żyli niegdyś w pokoju i harmonii. Dzielili się wszystkim, każdy w miarę potrzeby miał dostęp do gromadzonych przez społeczność żywności i lekarstw. Ale pewnego dnia ktoś z sąsiedniej wioski zasiał zamęt. Zasugerował, że to niesprawiedliwe, iż jedni są w stanie oferować wspólnocie więcej, a drudzy mniej. Doszło do konfliktów. Podzielono dobra, każdemu dano dokładnie tyle, ile wniósł do wspólnoty. Początkowo wszyscy byli zadowoleni z nowego obrotu rzeczy. Jednak pewnego dnia syn wioskowego rzeźnika Mzee Njomo ciężko zachorował. Niestety Mzee Njomo nie miał lekarstw, nie było też wspólnotowej własności, z której mógłby je wziąć. Żona poprosiła go, by udał się do Mama Kolundu – sąsiadki, która miała leki, ale dumny Mzee Njomo nie posłuchał żony. W tym miejscu Narrator prosi, by publiczność oceniła postępowanie Mzee Njomo. Ze strony widowni padają najczęściej słowa krytyki. Stan zdrowia Syna Mzee Njomo wciąż się pogarszał, aż w końcu mówiła już o tym cała wioska. Kiedy Mama Kolonda dowiedziała się o stanie zdrowia chłopca, pospieszyła do chorego, ale ten już nie żył. Jego śmierć dotknęła nie tylko rodziców, ale całą wioskę. Mzee Njomo nie mógł uwierzyć, że wszyscy pograżyli się w żałobie. Przejęty taką solidarnością, postanowił zjednoczyć na nowo całą społeczność i odtąd znów dzielili się wszystkim co mieli. Ich życie wróciło do harmonii.

Teatr dla rozwoju, teatr służący aktywnej komunikacji i dialogowi społecznemu to narzędzie i jako takie może służyć szerzeniu każdej idei. Teatr ten ma na celu wywołanie aktywnej postawy u publiczności wobec poruszanego w trakcie przedstawienia problemu. Służą temu wcześniejszy wywiad środowiskowy, angażowanie w proces powstawania i odgrywania przedstawienia lokalnej społeczności, do której

TEATRZYK
dla edukacji

komunikat (przekaz treściowy danego przedstawienia) jest adresowany, dialog z widzami w trakcie przedstawienia, wspólne stawianie diagnoz, ocena przedstawionych wydarzeń i szukanie rozwiązań. Przedstawione powyżej scenariusze przedstawień wskazują na globalną tematykę jaką porusza teatr dla rozwoju. Oprócz przedstawionych powyżej tematów innymi problemami, które teatr dla rozwoju w Kenii porusza są m.in.: zachorowania na malarię, samorządność, korupcja, bezrobocie, równouprawnienie płci, przemoc wobec dzieci i kobiet, uzależnienie od narkotyków, dzieci ulicy ...

„Zadaniem edukacji globalnej jest wyjaśnianie globalnych współzależności, przyczyn problemów współczesnego świata i wyzwań z tym związanych. Edukacja globalna ma przybliżyć społeczeństwu zagadnienia dotyczące sytuacji uboższych krajów, jak również pokazywać wzajemne zależności między mieszkańcami Globalnej Północy a mieszkańcami krajów rozwijających się (Globalnego Południa). Edukacja globalna powinna prowadzić do osobistego zaangażowania na rzecz walki z ubóstwem oraz włączenia się w proces budowania globalnego społeczeństwa opartego na zasadach solidarności, równości i współpracy.

Powyższa definicja edukacji globalnej wypracowana została w ramach procesu międzysektorowego (serii pięciu spotkań przedstawicieli NGO, ministerstw, uczelni, instytucji edukacyjnych, które odbyły się w latach 2010-2011) na temat edukacji globalnej w Polsce”¹.

Teatr dla rozwoju jest narzędziem wyjątkowym, bowiem można go zastosować do szerzenia każdego komunikatu, teatr dla rozwoju zakłada też partycypacyjny udział publiczności co pozwala jej zidentyfikować się z poruszonymi w danym przedstawieniu problemami. Te cechy sprawiają, że teatr dla rozwoju mógłby być perfekcyjną metodą w edukacji globalnej. Teatr dla rozwoju, każdorazowo dostosowywany do konkretnej społeczności (publiczności) może bowiem dotrzeć do wszystkich bez względu na poziom edukacji. Mimo iż porusza ważne problemy „stawia diagnozy i leczy” poprzez śmiech. W finale każdego przedstawienia bohaterowie przechodzą przemianę z postawy szkodliwej dla siebie i społeczności w postawę pozytywną. Inną ważną cechą tej metody edukacji jest sprawić by publiczność identyfikowała się z treścią przedstawienia, a następnie ośmielić ją na tyle by z postawy biernej przyjęła postawę czynną wobec przedstawianych problemów. Teatr dla rozwoju może zatem stać się perfekcyjnym narzędziem do szerzenia edukacji globalnej.

¹ <http://www.polskapomoc.gov.pl/Edukacja,globalna,1603.html>

Powyższy tekst jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska.

Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Fundacji „Kultury Świata”.

Utwór powstał w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej realizowanej za pośrednictwem MSZ RP w roku 2013. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o programie polskiej współpracy rozwojowej.

Projekt jest współfinansowany w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP w 2013 r. Publikacja wyraża wyłącznie poglądy autora i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP.

TEATRZYK
dla edukacji